

בענין קדושת בכור**

ז"ל החינוך במצוה י"ח: לקדש הבכורות, כלומר, שיהיו כל הוולדות הנולדים בראשונה, כלומר יוצא ראשון מרחם הנקבה בין באדם בין בבהמה הזכרים קודש לשם, שנאמר קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל באדם בבהמה לי הוא. ודווקא בהמה, דהיינו שור וכשב ועז. אבל לא חיה, ומכל בהמה טמאה חמור לבד במצוה זו. ועניין המצוה בבהמה טהורה כן, שמצוה על הבעלים להקדישו ולומר הרי זה קדש, א) וחייבים לתת אותו בכור לכהנים ב) ויקריבו חלב ודמו על המזבח והם אוכלים הבשר בירושלם. ואינו נותנו לו מיד שיוולד אלא מיטפל בו בבהמה דקה שלשים יום ובגסה חמשים יום. בחוזה לארץ שאין לנו מקדש נועל דלת בפניו ומת מאיליו, כדעת קצת המפרשים ג). ומהן שיאמרו שממתין לו לעולם. ואם נפל בו מום יאכל במום בכל מקום ולכל אדם שירצה הכהן ליתנו, וכחולין הוא נחשב, וכמו שכתוב, הטהור והטהור יאכלנו כצבי וכאיל. וכן כתב הרמב"ן זכרונו לברכה בהלכות בכורות שלו. ובכור אדם ופטר חמור נפרש ענינם במצוות הפדייה שבכל אחד בעזרת השם, והם בסדר זה עשה ח' ובסדר ויקח קרח עשה ב'.

משרשי מצוה זו שרצה השם לזכותינו לעשות מצוה בראשית פרינו למען יצת כי הכל שלו ואין לו לאדם דבר בעולם רק מה שיחלק לו השם בחסדיו, יבין זה בראותו כי אחר שיגע האדם כמה יגיעות וטרח כמה טרחים בעולמו הגיע לזמן שעשה פרי, וחביב עליו ראשית פריו כבבת עינו, מיד נותנו הקדוש ברוך הוא ומתרוקן רשותו ממנו ומכניסו לרשות בוראו. ועוד לזכור נס הגדול שעשה לנו השם בבכורי מצרים שהרגם והצילנו מידם.

חננו של מו"ר זצ"ל. כיהן כר"מ בשיבת "מרכז הרב". נולד בשנת תר"ץ בפיוטרקוב לאביו הרב נפתלי הרץ זצ"ל מגדולי חסידות גור. עלה עם הוריו לא"י בשנת תרצ"ה. למד בשיבת "בית יוסף" בת"א, נמנה עם בחיריה, והיה ממקורביו של רבי יעקב קנייבסקי זצ"ל, בעל קהלות יעקב. לאחר מכן למד בשיבת "מרכז הרב" והתפרסם כת"ח מופלג בכל מקצועות התורה. נשא את בתו של מו"ר זצ"ל הרבנית מרת צפורה תחי". בשנת תשי"ד הו"ל חלק ראשון מספרו "תורת הלוי" על ספר החינוך, עם הסכמות נלהבות של גדולי הרבנים. הספר הוציא לו מוניטין כגדול בתורה בהיקף בהעמקה והסברה בהירה. בשנת תשכ"ג התמנה לר"מ ישיבת "מרכז הרב" ושיעוריו המיוחדים ריתקו את תלמידיו, וטעמם של שיעוריו הערוכים ומנוסחים כבהירות ובהסברה נעימה שמור עד היום בלב תלמידיו הרבים. הכל ציפו לראות בהמשך פריחתו וגדלותו לתפארת הישיבה, אבל לא זכינו ונקטף בדמי ימיו, כבן מ"ב, בכ"ח אלול תשל"ב. ת.נ.צ.ב.ה.

* מכת"י ספרו תורת הלוי על ספר החינוך — ח"ב.

דיני המצוה ד) באי זה מקום נשחט ונאכל, ועד אי זה זמן מצוה להם לאכול, ה) וענין המומין הפוסלין בו, ואי זה מום קבוע או מום עובר והחילוק שביניהם, ומי נאמן על מומיו, ואם נפלו בו או נעשו בו לדעת, ואי זה חכם ראוי להורות במומיו, ודין בכור השותפין ישראלים או שותף גוי, ובאי זה ענין נפטרה הבהמה מן הבכורה או לא נפטרה, ובכור ספק מה דינו, ו) וענין יוצא דופן ז) וטומטום ואנדרוגינס; ויתר פרטיו מבוארים במסכת בכורות.

ונוהגת מצוה זו של קדוש בכור בהמה טהורה מדאורייתא בארץ ישראל בלבד בכל זמן, וכמו שדרשו רבותינו זכרונם לברכה מדכתיב ואכלת לפני ה' אלהיך... מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובכורות בקרך, מקיש, וכו'. ומדרכנן אף בחוצה לארץ, ח) ובזכרים ובנקבות בין ישראלים בין כהנים ולוים. ט) ואף על פי שהבכור שנולד לכהן שלו הוא, מכל מקום חייב להקריב חלבו ודמו ויאכל הבשר בתורת בכור. ובכור אדם ופטר חמור אינו נוהג בכהן ולוי, כמו שנכתוב בעזרת השם. וזאת מן המצוות שחיובה בסבת דבר.

א) שמצוה על הבעלים להקדישו ולומר הרי זה קודש. מבואר בש"ס ערכין (דף כ"ט ע"א) כתוב אחד אומר אך בכור כו' לא יקדיש איש אותו, וכתוב אחד אומר כל הבכור כו' תקדיש לד' אלהיך, הא כיצד לא יקדיש מיבעי לי' ללאו, שאם מתפסו לזבח אחר עובר בלאו, תקדיש מיבעי לי' לכדתניא מניין לנולד בכור בעדרו שמצוה להקדישו שנאמר הזכר תקדיש, ור' ישמעאל סובר דתקדיש מיבעי לי' דמקדישו להקדש עלוי ואי אתה מקדישו הקדש מזבח, וס"ל דבכור אין מצוה להקדישו כיון דאי לא מקדיש נמי קדוש מאליו עיי"ש, והרמב"ם בפ"א מבכורות ה"ד פסק כרבנן דבכור מצוה להקדישו, וכי שם המל"מ וז"ל ואזיל לשיטתי דפסק לעיל בפ"ו מה' ערכין וחרמין כרבנן דסתם חרמים לכהנים וקרא דכל חרם קדש קדשים הוא אתא להקדש עלוי, אייתר לן קרא דתקדיש למצוה להקדישו, ודע דהרא"ש פסק כרבי ישמעאל ותמה עליו הרב ב"ח יו"ד סי' ש"ס למה לא פסק כרבנן עכ"ל, ועיי"ש בלח"מ שכ' דהרא"ש פסק כר"י משום דאמרו שם בגמ' הלכה כר"י ב"ב דסתם חרמים לבדק הבית.

ונראה להביא ראיה לשי' הרמב"ם ורבינו דבכור מצוה להקדישו, דהנה בירושלמי פ"א מר"ה ה"א ובשקלים פ"ג ה"ח אמר ר' חייא זאת אומרת ימים שהבכור מחוסר זמן בהן עולין לו לתוך שנתו, אמר רבי מנא אמר ר' יונא אבא שמע לה מן הדא כל הבכור אשר יולד וגו' הזכר תקדיש הא כיצד משעת לידתו את מונה לו שנה ע"כ, ופי' הק"ע הזכר תקדיש הא כיצד שיקדיש בבכור, הלא ממעי אמו הוא קדוש, אלא ללמד מכי יולד תתחיל למנות קדושתו דשנתו מתחיל מיום שנולד ע"כ, מבואר דהירושלמי סובר כר"י דבכור אין מצוה להקדישו משום דקדוש מאליו, דאל"כ אין ללמוד מתקדיש דמונין לו משעת לידתו, דאפשר תקדיש משמע דמצוה להקדישו. והנה בר"ה (דף י' ע"ב) אמר' דבכור תם מונין לו מיום ח' והיינו משעת הרצאה,

כאורה קשה הא מקרא תקדיש מוכח דמונין לו משעת הלידה כהירושלמי הנ"ל, ו"כ מוכרח לומר דש"ס שלנו ס"ל דתקדיש פירושו שמצוה להקדיש אף שקדוש יא מרחם, ואין ראי' מזה שמונין לו משעת לידתו, והנה הרמב"ם בפ"א מבכורות י"ח פסק דבכור תם מונין לו מיום ח' עיי"ש וע"כ משום דתקדיש פירושו שמצוה הקדישו.

ועי' שם במל"מ שהביא ראי' לדעת הרא"ש דבכור אין צריך להקדישו מש"ס ולין (דף קל"ו ע"א) דאמרינן אדרבה מבכור הוה לי' למילף שכן יתום שלקחו שותפות נותנו בפני כהן בקדושה, ופרש"י בכור אינו צריך להקדיש דקדושתו דחם, וגו נמי א"צ להקדיש דאין קדושה חלה עליו, אבל מעשר מקדישו בשבט, פורש דבכור אין צריך להקדישו. אכן רש"י פי' שם עוד פי' אחר דבכור וגו נכסי הן לקדש בו את האשה משא"כ מעשר עיי"ש, וא"כ ל"ק מזה על הרמב"ם. וכן י"ל באמת בכור מצוה להקדישו אבל הרי אינו מעכב ולכן יכול ליתנו לכהן אף אם לא קדישו ולא הוי אלא מצוה פרטית להקדישו, ונפ"מ שאם לא הקדישו ונתנו לכהן יים ג"כ מצות בכור הנלמד מקדש לי, ורק דלא קיים המצוה של תקדיש כמוכן. דרך אגב הנני להעיר במה שראיתי בטו"א ר"ה (דף ד' ע"א) בד"ה וחרמים שכ' שם תוך דבריו וז"ל דהכי תנן בפ"ז דערכין ריב"ב אומר סתם חרמים לכ"ה כו' וחכ"א תם חרמים לכהנים כו' ובגמ' פסק רב התם כריב"ב כו' וכן פסק הרמב"ם עכ"ל, ה' שכ' דכן פסק הרמב"ם הוי ט"ס דהרמב"ם פסק בפ"ו מערכין כחכמים דסתם רמים לכהנים וכן פסק ג"כ דבכור מצוה להקדישו.

והנה אם צריך להקדיש בכור בע"מ כיון שאינו ראוי להקרבה נסתפק בזה מנ"ח, ובספר תיבת גמא פ' ראה הובא בפתחי תשובה יו"ד סי' ש"ו כ' דאף בכור בע"מ מצוה להקדישו, וכן ראיתי בספר כל המצוה על תרי"ג מצות מצוה קמ"א וכתב וז"ל מ"ע להקדיש בכור בהמה טהורה כו' ואפי' נולד בע"מ מצוה להקדישו ואינו מקדישו למזבח אלא לקדושה הנוהגת בע"מ, עכ"ל. ועי' בספר דרך פקודין צוה י"ח שכ' בדעת הרמב"ם דבכור בחו"ל א"צ להקדישו כיון דילפי' מתקדיש ה' אלהיך אין המצוה אלא היכא שראוי להקרבה משא"כ בחו"ל דא"ר להקרבה לל, ואף בכור בזה"ז בא"י שאין לנו מקדש ג"כ מצוה להקדישו משום דבמהרה כנה בהמ"ק וראוי להקרבה עיי"ש, א"כ כמו"כ בע"מ שאינו ראוי להקרבה בשום נים אין מצוה להקדישו כלל, ועי' גם בהגהות חשק שלמה ערכין (דף כ"ט ע"א) וכתב בפשיטות דבזה"ז אין מצוה להקדישו כיון דנאכל במומו לבעלים עיי"ש, א"כ פשיטא לי' דבכור בע"מ אין מצוה להקדישו, ולא הביא כל המפרשים הנ"ל. ואם יכול להקדישו מיד כשנולד לפני יום השמיני כיון דאסור להקדיש מתוסר מן וגם יש שיטות דאין ההקדש מועיל כלל במחוסר זמן, א"כ אם הקדישו לפני יום ח' יצטרך עוד פעם להקדישו אחר הח', או שזה דוקא בשאר הקרבנות שעיקר הקדישן נעשה על ידו לכן במחוסר זמן אין הקדשו חל והם חולין גמורים, משא"כ בכור שגם בלי הקדשו הוא קדוש מאיליו ואין הקדשו פועל כלום בכור אפשר

דיכול להקדיש גם לפני זמנו. ועי' שם בפתחי תשובה שכ' בשם התיבת גמא שיכול להקדישו מיד כשנולד, ואמנם אף שיכול להקדישו מיד כשנולד אין החיוב להקדישו מיד, אלא כל זמן שהוא ברשותו עד סוף השנה יכול להקדישו כל אימת שירצה ורק זריזין מקדימין למצוה, ועי' כאן במנ"ח. ועיי"ש בהגהות חשק שלמה שכ' ג"כ בפשיטות דלפני ח' אינו יכול כלל להקדישו עיי"ש ודו"ק.

(ב) וחייבין לתת אותו בכור לכהנים. אם צריך ליתן דוקא לאנשי משמר או שיכול ליתן לאיזה כהן שירצה עי' ברמב"ם פ"א מבכורות הט"ו שכ' וז"ל ויראה לי שהבכור נותן לכל כהן שירצה עכ"ל, וכ' הכס"מ נראה דהיינו לומר דטובת הנאה לבעלים עכ"ל. ודברי הכס"מ לא הבנתי דפשוט קמ"ל הרמב"ם דיכול ליתן הבכור לכל כהן ולא דוקא לאנשי המשמר, דהרי בירושלמי חלה פ"ד איתא דיש מהם הניתן לאנשי המשמר והם הבכורות והבכורים, וכן הרמב"ם בפיה"מ שם במ"ט כ' ג"כ דבגמרא אמרו שהבכור ניתן לאנשי משמר בלבד עיי"ש, א"כ משמיע לן רבינו כאן דלא כהירושלמי אלא שיכול ליתן הבכור לכל כהן שירצה ולא דוקא לאנשי משמר, ואמנם מה שכ' הכס"מ בדעת הרמב"ם דטוה"נ לבעלים, כן מפורש ברמב"ם בפ"ב מתרומות ה"כ וז"ל ורשאי ישראל לומר לישראל אחר הא לך סלע זו ותן תרומה או בכור או שאר מתנות לפלוני הכהן בן בתי כו', מבואר דבכור טוה"נ לבעלים, ועי' בטור יו"ד סי' של"א שהשיג בזה על הרמב"ם. אבל דוקא מפני כך הרי לא יתכן לומר דהרמב"ם משמיע לן בזה שכ' דיכול ליתן לכל כהן שירצה היינו דטוה"נ לבעלים, דזה כבר כ' בה' תרומות ולמה לי להכפיל הדבר, וע"כ דמשמיע לן בפשוטו שאין צריך ליתן דוקא לאנשי משמר. שוב ראיתי בספר ישועות מלכו פ"א מבכורות הט"ו שכ"כ בדעת הרמב"ם כדברינו עיי"ש. ודע דהא דטוה"נ לבעלים היינו שישאל מותר לומר לישראל אחר כו' אבל כהן משמע שאסור לומר לישראל אחר, וכבר האריך בזה זקני הרב זצ"ל בספרו דעת כהן סי' קפ"ח עיי"ש ואכמ"ל.

והנה החיוב לתת את הבכור הוא רק לכהן ולא לכהנת כמ"ש הרמב"ם בפ"א מבכורים ה"י וז"ל ואעפ"כ אין נתנין אלא לזכרי כהונה כו' והבכור מקריבין חלבו ודמו ואין מקריבו אלא איש עכ"ל. אך לפי טעם הרמב"ם יוצא שבכור בע"מ שא"צ להקריבו יכול ליתן גם לכהנת, אכן הרא"ש בסוף בכורות כ' דאין ליתן לכהנת משום דכתיב ויתן משה את כסף הפדוים לאהרן ובניו, היכא דכתיב אהרן אמרי' כהן ולא כהנת כדאיתא בחולין (דף קל"א ע"ב) ואיתקש בכור אדם ובכור בהמה להדדי עיי"ש, וא"כ לשי' הרא"ש אף בבכור בע"מ צריך ליתן דוקא לכהנת. שוב ראיתי במ"ל שם שכ' וז"ל וזה הטעם מספיק אפי' לבע"מ כיון דמעיקרא לא הי' ניתן אלא לכהן עכ"ל, ולא הבנתי מה זה מעיקרא, הא אפשר בנולד בע"מ דמעיקרא א"צ להקריבו כלל, זולת אם נאמר כוונתו דמעיקרא היינו דעיקר בכור והוא בכור תם צריך ליתן לכהן דוקא שוב א"א לחלק, אבל זה דוחק כמובן. והנה על הרא"ש הקשו במה שכ' דהוקש בכור אדם לבכור בהמה, דלא מצינו שהוקש רק בכור אדם

לפטור חמור כדאמרי בבכורות (דף ד' ע"א) אבל בכור בהמה טהורה שהוקש לבכור אדם לא מצינו בשום מקום, והקשו כן המעדני יו"ט שם והמל"מ שם והגר"א בביאורו ליו"ד סי' ש"ט עיי"ש.

ועיין בבכורות (דף כ"ו ע"ב) עד כמה ישראל חייבין ליטפל בבכור, בדקה ל' יום, מנה"מ אמר רב כהנא דאמר קרא בכור בניך תתן לי כן תעשה לשורך לצאנך. הרי דהוקש בכור בהמה טהורה לבכור אדם. ועי' במכילתא פ' בא ובספרי פ' קרח באדם ובבהמה את שיש לו באדם יש לו בבהמה כו' ומה בכור אדם רשאי ליתנו לו בכל מקום שירצה אף בכור בהמה רשאי אתה ליתנו לו בכל מקום שירצה, לפי שהוא אומר והבאתם שמה עלותיכם שומע אני אפי' הוא במקום רחוק יהי' עליו חובה להביאו לבית הבחירה ת"ל באדם ובבהמה, ומה בכור אדם מטפל בו ל' יום אף בכור בהמה מטפל בו ל' יום ע"כ. א"כ מפורש דבכור בהמה טהורה הוקש לבכור אדם, דע"כ מיירי בבכור בהמה טהורה מדצריך טיפול ל' יום, וגם ההו"א שיהי' צריך להביא לבית הבחירה כמובן. ואף דלכאורה קשה דא"כ כהנים ולוים יפטרו מבכור בהמה טהורה כיון דהוקש לבכור אדם כדאמרי בבכורות (דף ד' ע"א), כבר נתחבט בזה המהריט"א בבכורות שם באריכות, ועיי"ש מה שחידש דבאמת פטורים, ועוד אביא דברים בסמוך ואכמ"ל. עכ"פ מצינו שהוקש בכור בהמה טהורה לבכור אדם וממילא צריך ליתן דוקא לכהן, ועי' בתוס' פסחים (דף מ"ט ע"א) ובקידושין (דף ח' ע"א) דרב כהנא הי' לוקח פדיון הבן בשביל אשתו, ועי' שם ברא"ש שהשיג על התוס' ואכמ"ל.

ג) ובחוץ לארץ שאין לנו מקדש נועל דלת בפניו ומת מאליו לדעת קצת מפרשים. כן היא דעת היראים במצוה שנ"ב הובא במרדכי פ"ק דע"ז, ולדעת היראים הוי חיוב להכניסו לכיפה כדי שלא יבא לידי תקלה, והתוס' בע"ז (דף י"ג ע"ב) כתבו דליכא חיוב להכניסו אבל אם רוצה להכניסו מותר, ודעת הרא"ש שם בע"ז ובסוף מס' בכורות דאסור להכניסו לכיפה משום דצריך לקיים מצות נתניה, ואף הכהן בעצמו אסור לו ג"כ להכניסו לכיפה משום בזיון והפסד קדשים עיי"ש. ולעניין ספק בכור עי' באריכות בנוכ"י קמא יו"ד סי' פ"א פ"ב פ"ג פ"ד. והנה במנ"ח כתב כאן דמה שכ' רבינו ובחור"ל שאין לנו מקדש לאו דוקא אלא אפי' בא"י בזה"ז דליכא מקדש ואינו יכול לשוחטו ג"כ הדין כן דצריך להכניסו לכיפה עיי"ש. אכן נראה דאין הכרח לזה, דאפשר דרבינו כתב כן בכוונה, כיון דרבינו סובר דבכור בחו"ל אינו חייב רק מדרבנן ומדאורייתא חולין גמור הוא וא"כ י"ל דרבינו סובר דבאמת אסור להכניסו לכיפה דהרי איכא בזיון והפסד קדשים, אך כ"ז בא"י דחייב מה"ת, משא"כ בחו"ל דאינו קדוש כלל מה"ת מותר להכניסו לכיפה, אבל בא"י אף בזה"ז שאין לנו מקדש בכ"ז קדוש הוא מה"ת וחייב מה"ת לתת אותו לכהן, וגם במהרה יבנה בהמ"ק, וגם הוי בזיון והפסד קדשים, ואפשר דבזה גם רבינו סובר דאסור להכניסו לכיפה וכל ההיתר הוא על בכור בחו"ל כמובן.

ד) דיני המצוה, נראה פשוט שהמצוה היא על הישראל לתת את הבכור לכהן

ומיד כשנתנו לו קיים מצוה זו, ואף אם הכהן לא ישמור את הבכור בקדושה כגון שיעבור בו ויגזוז צמרו או אפי' אם הוא תם והכהן לא יקריבנו כהוגן נראה ג"כ שהישראל קיים מצוה זו דמיד כשנתנו לכהן קיים מצות בכור ואם הכהן לא יקריבנו עובר הכהן על איסור צדדי ואין זה שייך למצות ישראל כמובן. ואם הכהן אינו רוצה לקבל את הבכור אם הישראל מקיים מצוה בזה, נראה פשוט דאינו מקיים דאף דאנוס הוא אבל אנוס כמאן דעביד לא אמרי', ואמנם לא ביטל מצוה זו דמה יש לו לעשות אם הכהן אינו רוצה לקבלו ממנו ואונס רחמנא פטרי', אבל המצוה ג"כ לא קיים בפועל דסוכ"ס לא נתנו לכהן, ועי' בספרי "תורת הלוי" ח"א מצוה א אות ג' מה שכתבתי בזה לענין אנוס במ"ע.

ואם הישראל אינו רוצה ליתן הבכור לכהן כופין אותו ליתנו כבשאר מ"ע שבתורה שכופין עד שתצא נפשו, עי' במנ"ח כאן, אבל אם הכהן אינו רוצה לקבלו אם כופין אותו לקבל, עי' בשו"ע יו"ד סי' ש"ו סק"ד שכ' דהכהן אינו רשאי לסרב מלקבל הבכור, ובהג"ה שם דגם בספק בכור צריך הכהן לקבלו, וכתבו על זה הט"ז והש"ך דאיסור איכא אבל אין לכופו לקבל עי"ש, הנה הט"ז והש"ך כ' דבריהם רק על דינו של הרמ"א דבספק בכור אין לכופו, וכן הוא מפורש בתרומת-הדשן סי' קס"ח דרק איסור יש, שצריך לקבלו, אבל אין לכופו בספק בכור, ומשמע מזה דבודאי בכור יש לכופו לקבל, דעל דינו של המחבר בודאי בכור אינו רשאי לסרב מלקבל לא כתבו מידי הט"ז והש"ך כמו שכ' בספק בכור דאין לכופו, משמע מזה דבודאי בכור כופין לכהן לקבל את הבכור, ועי' בחת"ס יו"ד סי' ש"ב שכתב ג"כ בפשיטות דבודאי בכור כופין לכהן לקבלו, אכן האור זרוע בה' בכורות סי' תצ"ז כ' דאף בודאי בכור אין כופין לכהן לקבלו אם אינו רוצה לקבל, והביא גם ראי' לזה מש"ס חולין (דף קל"ג ע"א) דמיקרי צנוע מאן דלא שקיל מתנות עי"ש.

והנה מדיני המצוה שהכהן אם קבל בכור בע"מ ושחטו אסור למוכרו באיטליז וגם אסור לשוחטו באיטליז והיא משנה בר"פ כל פסוה"מ נמכרין באיטליז כו' חוץ מן הבכור והמעשר שהנייתן לבעלים, ופסק כן הרמב"ם בפ"א מבכורות פי"ח עי"ש, ואם איסור זה מה"ת או רק מדרבנן עי' ברמב"ן וברא"ש שכתבו דהוי רק מדרבנן, והתוס' שם כתבו דהוי מה"ת, והביאו ראי' לזה מתמורה (דף ח' ע"א) דדרשינן גבי עיר הנדחת בהמתה מי שנאכלין בתורת בהמתה יצא בכור ומעשר שאין נאכלין בתורת בהמתה דתנן כל פסוה"מ נמכרין באיטליז חוץ מן הבכור והמעשר, וכתבו עוד וז"ל ושמא משום קרא נפקא דאין נוהגין מנהג בזיון בדבר שאין הנאתן להקדש עכ"ל, ולכאורה תמוה שכ' ושמא משום קרא נפקא כו' דהרי מפורש שם דילפינן לזה מהא דכתיב בבכור לא תפדה, וכתבו התוס' בתמורה שם וז"ל דלעולם הוא בקדושתו לענין דאינו נמכר באיטליז ואין נשקל בליטרא עכ"ל וכן כתב שם רש"י וכן בב"ק (דף י"ג ע"א) כתב שם רש"י כן עי"ש, מבואר דהא דאינו נמכר באיטליז ילפינן מלא תפדה והוי מה"ת.

ועיין בש"ס זבחים (דף ע"ה ע"ב) בעי רמי בר חמא התפיס בכור לבדק הבית

מהו שישקול בליטרא, רווחא דהקדש עדיף או דילמא זילותא דבכור עדיף כו', מתקיף לה ר' יוסי בר אבין מה אלו אמר הפדו לי בכור שהתפיסו לבדק הבית כלום שומעין לו, ומשני הפדו רחמנא אמר לא תפדה, ופירש"י אבל לישקול בליטרא אין באן עבירה על דברי תורה, מפורש דהוי רק מדרבנן, גם מעצם השאלה מוכח דהוי רק מדרבנן דאל"כ פשיטא דזילותא דבכור עדיף דאסור מה"ת, ובאמת הקשו כן התוס' שם דמגמ' זו משמע דהוי רק מדרבנן ובתמורה גבי עיר הנדחת משמע דהוי מה"ת ונשאר בתימה עיי"ש.

והנראה בזה דבאמת בכל מקום בבכור האיסור למכור באיטליז ולשקול בליטרא הוא מה"ת, אבל בהתפיס בכור לבדק הבית אפשר דהוי רק איסור מדרבנן, דהרי התוס' בבכורות שם כתבו הטעם דאסור למכור באיטליז הוא מפני שאין לנהוג מנהג בזיון בקדשים במקום שאין הנאה מזה להקדש, אבל בהתפיס בכור לבדק הבית הרי הרווח הוא להקדש א"כ אינו אסור אלא רק מדרבנן, וזהו השאלה בגמ' אם זילותא דבכור עדיף או רווח דהקדש עדיף והיינו באופן כזה שהרווח הוא להקדש אינו אסור מה"ת כמו בשאר פסוה"מ שאינו אסור כיון דהנאתן להקדש, וע"ז מסיק שם דהוי רק מדרבנן והיינו משום דסוכ"ס הרווח הוא להקדש, אבל בכל בכור שאין שום רווח להקדש אסור מה"ת למוכרו באיטליז ובליטרא, ועיי"ש בשיטה מקובצת שכתב כעין דברים אלו. ושוב ראיתי ברש"ש בכורות שם שכ' על דברי התוס' וז"ל עי' זבחים (ע"ה ע"ב) ברש"י ד"ה פרכינן ובתד"ה התפיס, ולפמ"ש"כ כאן דמשום קרא נפ"ל דא"נ בזיון בדבר שא"ה להקדש א"ש בעיא דשם אפי' אם הוא מדאורייתא עכ"ל, וזהו כדברינו הנ"ל וקיצר מאד. ובעצם השאלה אם איסור מכירת בכור באיטליז ובליטרא הוי מה"ת או רק מדרבנן עי' בירושלמי מו"ק פ"ב ה"ג וז"ל א"ר בא בר ממל אילו הי' לי מי שימנה עמי התרתי בשר בכור להישקל בליטרא, והתרתי שיהו עושין מלאכה בחולו של מועד, כלום אסור בשר בכור להישקל בליטרא לא כדי שיהו מוכרין אותו בזול והם מערימין עליו ומוכרין אותו ביוקר כו' עכ"ל, משמע מזה דהוי רק איסור דרבנן כמובן, ועיי"ש בשירי קרבן, ובטו"א חגיגה באבני מלואים דף י"ח.

(ה) עד איזה זמן מצוה להם לאכלו, מבואר במתני' בכורות (דף כ"ו ע"ב) הבכור נאכל שנה בשנה בין תמים בין בעל מום שנאמר לפני ה' אלהיך תאכלנו שנה בשנה כו', ומשמע דגם בע"מ נאכל מה"ת שנה אף דקרא לפני ד' אלקיך כו' נאמר בבכור תם, ועי' שם במהרי"ט אלגאזי שנסתפק בזה אם בעל מום נאכל בתוך שנתו מה"ת או רק מדרבנן, והביא ספרי פ' ראה כל הבכור מגיד הכתוב שהבכור נאכל כל שנתו אין לי אלא בכור תם בע"מ מניין ת"ל כל הבכור ע"כ, מבואר דאף בע"מ נאכל מה"ת בתוך שנתו. ועי' בטורי אבן ר"ה (דף ז' ע"א) שכתב בפשיטות דבע"מ הוי רק מדרבנן, ובאמת איתא כן בירושלמי ר"ה פ"א ה"א אין שנתו של בע"מ מחוורת, והיינו שאינו מה"ת עיי"ש במפרשים, וכן היראים במצוה שנ"ב כתב ג"כ דבע"מ שנאכל בתוך שנתו אינו מה"ת כיון דקרא לפני ד' אלקיך כו' נאמר בבכור תם,

והרמב"ם בפ"א מבכורות ה"ח כתב וז"ל הבכור נאכל בתוך שנתו בין תמים בין בע"מ שנאמר לפני ד' אלקיך תאכלנו שנה בשנה וכי יהי' בו מום בשעריך תאכלנו עכ"ל. מפורש דגם בע"מ נאכל מה"ת, ואף דבקרא מיי"ר רק בבכור תם הרי תירץ הרמב"ם דסיפא דקרא וכי יהי' בו מום כו' קאי אדלעיל דנאכל בתוך שנתו. והאחרונים נתקשו בהבנת דברי הרמב"ם דמה שייך קרא וכי יהי' בו מום לזה דנאכל בתוך שנתו. אכן כעת ראיתי באור-זרוע ה' בכורות סי' ת"ק שכ' ג"כ כדברי הרמב"ם ביתר ביאור וז"ל הבכור נאכל שנה בשנה בין תם כו' בין בע"מ כו' שנאמר לפני ד' אלקיך תאכלנו שנה בשנה כו' וקרא דכתיב שנה בשנה בפ' ראה קאי נמי אבע"מ דסמוך ל' כי יהי' בו מום עכ"ל, וזה כדברינו הנ"ל.

והנה בכור תם מונין לו שנתו מיום ח' דאז ראוי להקרבה, ובע"מ מונין לו משעת לידתו אם כלו לו חדשיו כמבואר בר"ה (דף ר' ע"א), ובקדשים קיי"ל דמונין שעות ע"י בזבחים (דף כה ע"א) וא"כ כמו"כ בבכור. והנה ליל ח' אינו נכנס בחשבון כיון דאז אינו ראוי להרצאה וא"כ מונין רק מיום השמיני וגם נגמר ביום ולא בלילה כמובן. ואם נולד בשבת דיום השמיני מתחיל בשבת יל"ע אם מתחילין למנות משבת שהוא יום הת' או דבשבת כיון שאינו ראוי להקרבה א"כ מתחילין למנות מיום הט', או דאפשר דמ"מ מתחילין למנות משבת, והיינו משום דהבכור מצד עצמו ראוי להקרבה גם בשבת אלא דאיסור מעכב והוי רק סיבה צדדית וכאלו שהוא אנוס ולא הי' יכול להקריבו ביום הת' דג"כ מונין לו מיום ח' כיון דהבכור מצד עצמו ראוי להקרבה מיום ח', ורק בליל ח' דעדיין אינו ראוי להקרבה מצד עצמו לכן אין מונין לו מבליה.

ועי' במנ"ח שכ' ובכור תם בחו"ל אין מונין לו משעת הרצאה אלא משעת לידתו כיון דאינו ראוי להקרבה ויום ח' אצלו כיום הלידה. אבל בכור בא"י אפי' בזה"ז אם הוא תם מונין לו משעת הרצאה משום דהבכור בעצם הוא בר הקרבה ורק דהוי סיבה צדדית המעכבת ובמהרה יבנה בהמ"ק, עיי' במנ"ח באריכות, וא"כ כמו"כ אם נולד בשבת מונין לו מיום ח' אף שהוא בשבת ואין יכולין להקריבו זהו סיבה צדדית אבל הבכור מצד עצמו ראוי להקרבה ביום זה כמובן.

אמנם ראיתי בברכי יוסף יו"ד סי' ש"ו שכ' בדעת הטור דבכור תם בזה"ז מונין לו משעת הלידה כיון דבזה"ז לא חזי להקרבה וע"כ מחכים כדי שיפול בו מום, ורק בזמן בהמ"ק מונין לתם משעת הלידה עיי"ש, וא"כ מבואר דאף שהבכור מצד עצמו ראוי להקרבה אלא שדבר אחר מעכב מונין לו משעת הלידה ודינו כבע"מ, א"כ בשבת שסוכ"ס אין יכולין להקריבו מונין לו מיום ט', אך יש לחלק כמובן ואכמ"ל, ואם נולד תם ולפני יום השמיני נעשה בע"מ מונין לו מיום שנולד לו המום כיון דבין כך אינו ראוי להקרבה, כן חידש המנ"ח. ועי' במהריט"א בכורות שם מש"כ בזה בביאורו לרבינו ירוחם ועי' גם בברכ"י שם.

ואם עבר שנתו ולא שחטו אינו נפסל, עי' בר"ה (דף ה' ע"ב). ובתוס' שם הקשו דמהיכי תיתי הו"א דנפסל עד שצריך קרא מיוחד לזה דהא בעינן שנה עליו הכתוב

ועי' כאן במנ"ח שפלפל בזה לענין הלאו של לא תאכל כל תועבה כל שתעבתי לך כו' עיי"ש, ובפשוטו הי' נראה לומר דהו"א כיון דהתורה אמרה שצריך לאכלו בתוך שנתו א"כ הוי דינו כשאר קרבנות אשר דינם להביא בני שנה ואם הביא ותר משנה פסול, כמו בפסח שצריך בן שנה, וכמו"כ בבכור הו"א דאחרי שנה פסול הוא, לכן צריך קרא מיוחד דאינו נפסל אחרי שנה. והנה אף דלא נפסל אחרי שנה הרי הוא עובר בעשה דלפני ד' אלקיך תאכלנו שנה בשנה ואין זו מצוה מיוחדת אלא שהוא נכלל במצות בכור והוא מדיני המצוה, ואם עובר רק פעם אחת או כל יום על מצוה זו עי' בטו"א שם שכ' דעובר בכל יום, אך זה תמוה דמה שייך כאן שיעבור בכל יום דכשלמא לענין כל תאחר שעובר בכל רגע ניחא משום דכל רגע מאחר יותר אבל כאן אחרי שעבר שנה עבר פעם אחת ומה שמאחר יותר אינו מוריד ומעלה במצות שנה בשנה כמובן. שוב ראיתי בספר זכר יצחק בקונטרס אחרון לדודי הגאון מוהר"ר אברהם אלקנה שפירא שנתקשה בזה על הטו"א עיי"ש.

והנה עד כמה זמן חייב ליטפל בבכור תם הכהן בזה"ז עי' בש"ס בכורות (דף כ"ח ע"א) בכור בזה"ז עד שלא נראה להראותו לחכם רשאי לקיימו שתים ושלש שנים כו' עיי"ש בתוס' בפירוש רשאי, ובבאר הגולה סי' ש"ו כ' להוכיח מכאן דבכור תם בזה"ז אחרי שלש שנים חייב להכניסו לכיפה עיי"ש, ונעלם ממנו תוספתא כב"ק פ"ח אין מגדלים בהמה דקה בא"י אבל מגדלים בכור בע"מ ל' יום, ואם הי' תם אפי' י' שנים ה"ז מותר, ע"כ, מפורש דמותר להחזיקו אפי' אחרי ג' שנים, וכבר העיר עי' בהגהות חשק שלמה שם בבכורות.

ואם עבר שנתו ולא הביא הבכור עובר גם בכל תאחר, עי' בש"ס ר"ה שם שחשיב בכור דעובר בב"ת, והרמב"ם בפ"א מבכורות הי"ג כ' ג"כ דעובר בל"ת עיי"ש, ובירושלמי רפ"א שאל אם על מצות מילה עובר בב"ת כשלא מלו ביום השמיני, ומסיק דדבר שניתן לתשלומין עובר. ופי' הק"ע דדבר הבא מחמת נדרו שייך ב"ת שחייב לשלם נדרו משא"כ במילה, ולפי"ז הקשה בשיירי קרבן דבכור אמאי עובר בב"ת הא קדוש מאיליו הוא ואינו בא מחמת נדרו, וראיתי בספר שמעתיא דרב"א שתי' דכיון דמצוה להקדישו חשיב שבא מחמת נדרו עיי"ש באריכות סי' כ"א, וכן ראיתי במקור ברוך ח"ב סי' כ"א שכ' וז"ל ובכור בע"מ לא שחטו בתוך שנתו ואינו אוכלו עובר בל"ת אף דלא בעי' מידי רק שחיטה שא"ה דהא קי"ל דצריך להקדישו שמצוה להקדישו דכתיב תקדיש. וכן כתב בס' אור שמח ה' נזירות פ"ז הי"ד עכ"ל, וזה שכ' דעובר ב"ת בבע"מ עי' בתוס' ר"ה (דף ו' ע"א) שכ' דבבע"מ ליכא ב"ת, ולפי"ד יוצא שאם לא הקדיש הבכור אינו עובר בב"ת כיון דכל הב"ת הוא משום שמצוה להקדישו, וזה דוחק. וכן יוצא שהכהן בעצמו אם אינו מקריבו אחר שנה אינו עובר בב"ת כיון דהוא אינו חייב להקדישו, ואמנם הח"צ בסי' י"ב כתב בפשיטות דאין הכהן עובר כלל בב"ת ורק הבעלים הישראל עובר בב"ת עיי"ש, וכבר תמה עליו הפ"י בר"ה שם ודעתו דהכהן עובר בב"ת.

אכן אין הכרח לפרש את הירושלמי כהק"ע אלא יש לפרש כהרידב"ז שם שפירש שדוקא בדבר הניתן לתשלומין מיד ליד שייך בב"ת משא"כ מילה שהיא מצוה בעלמא ולא שייך בה תשלומין מיד ליד, וא"כ בבכור שייך בו תשלומין מיד ליד לכן עובר, אבל לפי"ז אם הכהן עצמו יש לו בכור שנולד בעדרו דחייב ג"כ במצוה זו אלא שמקריבו לעצמו וא"צ ליתנו לכהן אחר א"ע בב"ת כיון דלא שייך בו תשלומין מיד ליד, וראיתי שם בטוב ירושלים מהגאון האדר"ת זצ"ל שרצה לומר כן אך דחה זה כיון דבמינו שייך תשלומין מיד ליד גם הכהן בעצמו עובר אף שא"צ ליתנו לכהן אחר, ובאמת לשי"ח הח"צ דהכהן א"ע בב"ת יש להסתפק אם הכהן עצמו יש לו בכור שנולד לו אם עובר בב"ת דאז הרי הוא ודאי הבעלים ודו"ק.

(ו) ובכור ספק מה דינו, מבואר בב"מ (דף י' ע"ב) דספק בכורות אחד בכור אדם וא' בכור בהמה טהורה המוציא מחבירו עליו הראי' עיי"ש, וא"כ אין הישראל חייב לקיים מצות נתינה לכהן, אבל הבכור קדוש הוא לענין גיזה ועבודה ואינו יכול לשוחטו עד שיפול בו מום עיי"ש בגמ', ואם תפס הכהן הבכור פסק הרמב"ם בפ"ה מבכורות ה"ג דאין מוציאין מידו, ורוב הפוסקים חולקים עליו, ועי' בבדק הבית לרא"ה בית שלישי שער שני דפסק דתקפו כהן מוציאין מידו, ורבינו במצוה קי"א כ' דבספק מתנות כהונה אם תפס הכהן אין מוציאין מידו, ועי' מש"כ בזה במבוא לספרי ח"ר בסתירות אות א', ועי' בנתיבות המשפט בכללי תפיסה שכ' בדעת הסמ"ג דאם תפס הכהן ספק בכור קודם שנולד בו הספק אז אין מוציאין מידו, אבל אם תפס אחרי שנולד בו הספק מוציאין מידו, אכן הש"ך ביו"ד סי' שט"ו כ' על דינו של הרמ"א בתקפו כהן מוציאין מידו דאפי' אם נתן לו הישראל מעצמו ואח"כ נודע לו שהוא ספק בכור ג"כ מוציאין מידו דהוי נתינה בטעות דלו ידע שהוא ספק בכור לא הי' נותנו לו עיי"ש.

(ז) יוצא דופן. מבואר במתני' בכורות (דף י"ט ע"א) יוצא דופן והבא אחריו ר' טרפון אומר שניהם ירעו עד שיסתאבו ויאכלו במומן לבעלים, רע"ק אומר שניהם אינן בכור כו'. ונפסקה הלכה כרע"ק, עי' ברמב"ם פ"ב מבכורות הל"ד, והנה משמע ממשנה זו דיוצא דופן אינו מום מצד עצמו שהרי לר"ט דהוי ספק בכור דינו שירעה עד שיסתאב וזה דהוי יוצא דופן אינו ספק, והרמב"ם בפ"ד מתמורה ה"ח כתב דיוצא דופן בקדשים יפדה, וכתב שם הלח"מ דיפדה בלא מום דאין לך מום גדול מזה עיי"ש, והקשו על הרמב"ם ממשנה זו דיוצא דופן ירעה עד שיסתאב הרי דיוצא דופן אינו מום, ובאמת המבי"ט בקרית ספר על הרמב"ם שם כתב בלשון הרמב"ם דירעה ויפדה עיי"ש, ובמנחות (דף י' ע"א) אמרי' דיוצא דופן מומו ניכר עיי"ש, ועי' באור שמח שם ובספר זרע אברהם סי' א' וב' ומקור ברוך ח"ב סי' י"ג. ויש לחלק בין בכור לשאר קדשים, אך כאן בבכור אין זה נוגע להלכה כיון דהלכה כרע"ק דיוצא דופן אינו בכור לכן אכמ"ל.

(ח) ונוהגת מצוה של קידוש בכור בהמה טהורה בא"י בלבד בכל זמן וכמו שדרשו ז"ל מדכתיב וכו' ומדרכנן אף בחו"ל. כן הוא שי' הרמב"ם בפ"א מבכורות

ובספר המצות מצוה ע"ט, אך רבינו הוסיף דבחור"ל נוהג עכ"פ מדרבנן, ובזה מיושב כל השגות הרמב"ן סוף פ' חמישי מבכורות ע"י במנ"ח כאן, ולכאורה מהיכן הוציא רבינו דין זה דבחור"ל נוהג מדרבנן, ונראה לומר דבאמת קשה דילפי' דאין נוהג בכור בחור"ל מהא דמקיש בכורות למעשר דגנך ממקום שאתה מביא מעשר אתה מביא בכורות וממקום שאי אתה מביא מעשר אין אתה מביא בכורות ולכן אין מביאין מחור"ל, הא במעשר גופא אם הביא פירות חור"ל לארץ חייבים במעשר כמו שפסק הרמב"ם בפ"א מתרומות הכ"ב עיי"ש, א"כ כמו"כ אם הביא בכור מחור"ל לא"י למה לא יקרב, וצריך לומר דל"ד, דהא דחייב במעשר בפירות חור"ל היינו אם נתמרחו בארץ דאז חל חיוב המעשר והרי הם בארץ, אבל אם נתמרחו בחור"ל אינם חייבים במעשר, משא"כ בבכור שהוא קדוש מרחם ולידתו היתה בחור"ל לכן אין מקריבין אותו, אכן הכס"מ כ' שם דאף אם נתמרחו בחור"ל חייבים במעשר מדרבנן עיי"ש, א"כ כמו"כ בכור נוהג מדרבנן בחור"ל ודו"ק.

והנה בספר דרך פקודיך מצוה י"ח כתב בדעת הרמב"ם דבאמת בכור נוהג בחור"ל אלא דכוונת הרמב"ם דא"צ להקדישו בחור"ל כיון דבקרא כתיב תקדיש לד' אלקיך ובחור"ל אינו ראוי להקרבה, אבל נוהג בו כל דיני בכור עיי"ש, ואם כי זה דחוק מאד לומר כן בכוונת הרמב"ם יש להביא קצת רא"י לזה מהא דפליגי בתמורה (דף ח ע"ב) ריו"ח בן נורי ורע"ק אם כהן ממיר בבכור ומוקמי' לה בבכור בחור"ל וכר"ש דלכתחילה לא יקרבו ולכן סובר ריו"ח דממיר, והנה רע"ק דסובר דאינו ממיר הוא משום דכתיב קרא מיוחד והי' הוא ותמורתו קדש עיי"ש, ואם נאמר דלרע"ק בכור בחור"ל אינו קדוש כלל א"כ למה לי' קרא מיוחד שאינו יכול להמיר תפ"ל דלא שייך בו תמורה כלל כיון דאינו קדוש, ועיי"ש בתוס' ד"ה ור"ש שהקשו למה לא מוקי לברייתא כרע"ק דלדידי' הוי ממונו של כהן יותר דאינו קרב כלל, ואם נאמר דבחור"ל אינו קדוש כלל א"כ לא צריך לרבו"י מומעלה מעל. ועי' בלח"מ פ"א מבכורות הי"ז שכ' בדעת הרמב"ם דלכן אינו ממיר הכהן משום דאיירי בבכור בחור"ל וכרע"ק דהוי ממונו טפי ואעפ"כ אינו ממיר מפני שלא זכה בו תחלה עיי"ש, ואם נאמר דאינו קדוש כלל מה שייך בו תמורה, וע"כ דקדוש הוא גם בחור"ל אלא רק שאין מצוה להקדישו. שוב ראיתי בספר ישועות מלכו פ"א מבכורות שנסתפק בזה אם מצוה להקדישו בחור"ל, וז"ל שם: ונסתפקתי בהא דכתב רבינו לעיל בה' ד' בכור בהמה טהורה מצוה להקדישו שנאמר הזכרים תקדיש לד' אלקיך אפשר דבחור"ל כיון דמדאורייתא אין ראוי להקרבה לא מקרי תקדיש לד' אלקיך עכ"ל.

והנה במנ"ח כתב דבזמן עזרא בבית שני שלא הי' נוהג תרומות ומעשרות רק מדרבנן לא הי' נוהג גם בכורות מה"ת שהרי מקשי' בכורות למעשר וממקום שאי אתה מביא מעשר אי אתה מביא בכורות, ועי' בתת"ס יו"ד סי' שיי"ח שכתב (קושיא זו) [סברא זו] וכתב דזה א"א לומר שלא נהגו באמת בזמן בית שני בכורות מה"ת כי זה שקר מוחלט, ועי' במקור ברוך ח"ב סי' ב' הביא ירושלמי מפורש שהי' נוהג בכור מה"ת בבית שני עיי"ש, ואני לא הבנתי הקושיא מתחילה, דההיקש הוא רק

ממקום שאי אתה מביא מעשר והיינו מחו"ל אי אתה מביא מעשר בכורות, אבל בא"י הרי שפיר מביא הוא מעשר ורק דכמעשר יש עוד דינים שצריך שתהא כל יושביה עלי' וזה לא הי' בזמן עזרא, ודין זה לא מצינו בבכור ולא הוקש בכור למעשר רק לענין זה דממקום שאתה מביא וכו', ולפי"ז יש להסתפק לענין בהמת הפקר אם שייך דרשה זו, וידועה התוספ' דבהמת הפקר פטורה מבכורה, המקור מדרשא זו דמקיש בכור למעשר דכמו במעשר פטור מן ההפקר כמו"כ בבכור, או אולי לא שייך דרשא זו לענין הפקר ולא דרשי' רק לענין חו"ל ודו"ק.

(ט) בין בישראלים בין בכהנים ולוים, מבואר בר"פ ב' מבכורות. והרמב"ם בספר המצות מצוה ע"ט כתב דאין הלויים חייבים בה, וכתב במעין החכמה שהוא ט"ס כיון דמפורש במשנה דכהנים ולויים חייבים, ולכן מתקוהו בדפוסים האחרונים, אך באמת אין זה ט"ס ע"י בספר המצות של ר' חיים העליר (שליט"א) זצ"ל, וברדב"ז בלשונות הרמב"ם סי' ר"ג העתיק דברי הרמב"ם מערבית וכתוב שם ג"כ שאין הלויים חייבים בה, והי' אפשר ליישב קצת שי' הרמב"ם לפי דברי המהרי"ט אלגזי בכורות דף ד' דבאמת כהנים ולויים פטורים ממצות נתינה בבכור בהמה טהורה והביא דרשת הספרי והמכילתא לדין זה בהיקש בכור בהמה טהורה לבכור אדם עיי"ש, אך ברמב"ם בפיה"מ שם בבכורות וכן בפ"א מבכורות כ' מפורש דכהנים ולויים חייבים בה כישראלים עיי"ש.

ואם חייב כמצוה זו עבד כנעני שיש לו בכור, לכאורה הדבר פשוט שחייב כמו שאשה חייבת, וכתב כן בפשיטות המנ"ח כאן, אכן כבר כתבתי בספרי ח"ר מצוה ה' אות ג' דבמקום דכתיב ישראל אין עבד כנעני בכלל זה, לכן פטור מפסח ומראיה ומהקהל עיי"ש, וא"כ כאן כתיב קדש לי כו' בבני ישראל. ושיטתו של המנ"ח לא ידעתי, שכן הוא בעצמו מחדש לקמן במצות פטר חמור שאם עבד כנעני הי' לו פטר חמור אינו קדוש משום דכתיב בני ישראל ועבד אינו בכלל ישראל עיי"ש, א"כ כמו"כ כאן כתיב ישראל והוא אינו בכלל ישראל ולמה חייב בבכור, אף דאשה חייבת משום דהיא בכלל ישראל משא"כ עבד וצ"ע.

(י) וזאת מן המצות שחיובה בסיבת דבר, פירוש שאינו מחויב לקנות בהמה כדי שתוליד לו בכור, אלא שאם הי' לו בהמה וילדה בכור חייב להפרישו לכהן, והנה לא כתב עוד רבינו דבר זה בשום מצוה עד עתה, ולכאורה למה לא כתב כן לעיל במצות תשבתו דג"כ אינו חייב לקנות חמץ כדי לקיים מצות תשבתו אלא שאם יש לו חמץ חייב להשבית, ויהא מזה ראי' שרבינו סובר כפי שכ' שם המנ"ח דיתכן דמצות תשבתו מקיים אף מי שאין לו חמץ כלל ומקיים בשוא"ת כמו בשבת דמקיים מ"ע בשוא"ת, או שיש לחלק דכאן בבכור הוי הסיבה לחיוב ושם בחמץ הוי הסיבה לפטור כמו במי שאין לו קרקע דפטור מפסח לשי' התוס' בפסחים (דף ג' ע"ב) דהוי סיבה לפטור ולא סיבה לחיוב, והיינו דכל ישראל חייבים לעשות פסח אלא שאם אין לו קרקע הוי סיבה לפטור, וכמו"כ בחמץ המצוה היא בחיוב על כל ישראל שחייבין לבער חמץ אך אם אין לו הוי סיבה לפטור, משא"כ בבכור לא שייך כלל צווי ע"ז בחיוב, שיקנה בהמה ותוליד בכור, כי אולי לא תוליד זכר אלא נקבה וכדומה, וע"כ דהוי סיבה בחיוב כמוכן, ואין להאריך בזה.